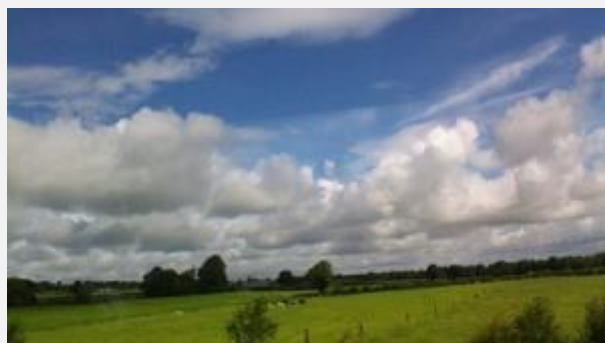

Драскулки и шарки от лятото на 2017

Лимерик-Дъблин-Единбург-Стокхолм-Упсала-Хелзинки-Санкт Петербург-Талин-Рига-Вилнюс-Варшава-София

Първа нота: Лимерик-Дъблин, 20 юли

В момента, в който Гари ми обръща внимание, че всичките крави край пътя гледат в една и съща посока посока, аз изваждам таблета и започвам да снимам... Крави. Пътуваме от Лимерик до Дъблин с автобус и всички крави са мои, така да се каже. Зеленото се стели на постели във всички посоки, синьото се е кротнало като (без)плътен фон, фонът пък откроява къдели пухкави бели облаци. Едвам смогвам с бележките, щото кравите и облациите ме разсейват.

Последната седмица изтече като бърза вода – както са повечето дни, в които много неща се случват и се случват едновременно. Конферентните дни на ICTM са точно такива. Програмата интензивна (<https://ictmusic.org/ictm2017/programme>), срещите с колеги и докладите интересни, концертите – запомнящи се. Такъв беше концертът, в който за първи път слушах на живо гамелан-оркестър (The Three Forges: New Music for Gamelan – [link](#)). Богат. Вдъхновяващ. Както и съвместният концерт на студенти и преподаватели от Ирландската академия за музика и танц и техните гости. Впечатляващо артистично присъствие на Prof. Mel Mercier – the Chair of Performing Arts at the Irish World Academy of Music and Dance. Много мъничък мъж. Много голям. Гамелан. [gamelon performance](#)

Скоро обаче ще слизаме. Кравите изядоха бележките.

Втора нота: Дъблин – Единбург (записки от висинето), все още 20 юли

За Дъблин имаме само един ден – днес. По-точно три часа. Три часа в Дъблин. Дъблин на слънце. Дъблин на дъжд. Невидян ни веднъж. Хей, дъжд, задръж! В такива случаи любопитните тела се покатерват на туристическо бусче и гледат града и дъжда (из)под прикритие.

Както си преминаваме през улица О' Connell, аз внезапно се сещам, че трябваше да направя нещо веднага след като изнеса доклада си. Съвършено ми и изскочило от главата обещанието да изпратя кратък видео-поздрав до участниците в тазгодишния кемп в Стоктън. И то нямаше и да се сетя, ако името на улицата, по която вървеше шатълът до аерогарата, не съвпаднаше донякъде с името на директора на фестивала, Джеф О' Конър. А го бях замислила така добре... Прочитам си доклада, излизам от университетската сграда и изпращам поздрав на фона на ирландската академия за музика и танц. Хе! Този кемп беше ценен опит за мен откъдето и да го погледнеш. Да не говорим, че точно в Стоктън направих първите си интервюта с Джон Филсич, вече на 90-и. Запознах се с много хора. Включително с кмета на градчето Джуно (Juneau) в Аляска, на което по-късно гостувах през януари, 2009-та. Но когато ме покани да направя класове по балкански танци в Джуно, не знаех, че е кмет. Нито когато ме посрещна на летището. Разбрах го едва когато започна да ме развежда из града и аз отбелязах колко добре познава града, училището, както и всичко наоколо. Вие да не би

да работите в училището? А, не. Сигурно в музея? Не, не. Всъщност, аз съм кметът. А, добре. Приятно ми е, г-н кмете. След обходната разходка с кола, кметът се съблече по тениска и панталонки и се включи в класа с гимназистите с огромен ентузиазъм. Негов приятел бил ходил на събора в Копривщица през 86-та. Та имал бил три видеокасети. Хлъц. Ще може ли? Ще може. Презаписите на тези касети сега са ми ценен личен архив.

Докато ме вози напред-назад, аз го питам дали колата си има име. Не марково, лично. Както ние си имаме Офелия – стар Opel corsa в София, Лори – Volkswagen от 60-те в Силвър Лейк (съкратено от Лорелайн), пикапът Пешо... От години пък пред съседите е паркиран едни Бруто, брутално груба машина, камион, който нито помни откога не помни, нито цветът си знае, нито годините. Толкова е грозен горкият, че е чак симпатичен. Един фар има и той не свети. Както и да е. Оставям кварталния пират на мира, щото за кмета, нали, идеше реч. Кметът ми казва, виж какво, жена ми е мексиканка, много е... темпераментна. Ако взема да кръстя колата с друго име, освен с нейното и взема да объркам имената... Иди обяснявай после кого съм имал предвид.

В музея на Джуно едни до други можеха да се видят артефакти от живота на местни индиански племена и книги и предмети от бита на руснаци от преди век. Огромни дървени фигури-маски на първия етаж, Достоевски и библията на втория. Винаги са ме впечатлявали тези три-в-едно (или повече) същности вписани (ако това е думата) в едно тяло... Маските имам предвид, но не се отнася само до тях. Как си съ-съществуват, кога мирно, кога не. Това цялото преживяване си е отделна история, но засега тя остава заключена във фразата „камък и дърво се пукат от студ, тя тръгна за Аляска...“ Е, да, ама пък чух рева на вълка-талисман на Джуно край глейзерите наблизо... Видях как се живее в Аляска през зимата... Лятото, казват било прекрасно. Кратко, но прекрасно. Е, някой черногледец би прочел фразата наопаки, но ний, Сийке, не сме от тях.

В Стоктън разбрах от първа ръка/крак какво значи “square dance”, също как изглежда един “caller”. Кòларът по принцип е опитно лице, което обикновено стои на по-високо място (или просто в предната част на залата) с микрофон в ръка и оттам ръководи фигурите, които танцуващите следва да опишат. Това лице, ако иска да спи спокойно, трябва добре да си е направило математическите изчисления преди да се реши да управлява стотина човека, които, ако нямат точни инструкции, се чудят накъде да се завъртят, кога да се поклонят на партньора си, кога да завият и с кого и как да се разминат. При слаба подготовка забавата може да се превърне в истински голяма забава за страничния наблюдател, огромнейший хаос, какъвто аз наблюдавах години по-късно на едно друго място. Също така участвах в него.

Да, хубав, ценен опит беше кемпът в Стоктън. Впечатляваща библиотека от преподаването и преподавателите през годините. Първо сблъскване с разликите в терминологията при описанието на един танц-хоро. Среща с така наречената „стоктънска полиция“ (ако нещо е преподадено по един начин, то следва да се преподава по точно същия начин насетне; ако не, преподавателят – в пандиза, никой не го купува, никой не го чете, прощавай, любими поете). Много неща научих. Включително как се “разтroyава“ широка седмица от чуждоземен инструктор: Stock-ton—Stock-ton—Wa-shin-gton, Stock-ton—Stock-ton—Wa-shin-gton... // Ах, Елено моме... На нас може да ни е смешно, ама работи. Преподавателят трябва да си знае аудиторията.

Ще. Ще изпратя поздрав. Само да се приземим, че от самолета е малко неудобно.

Кафе-пауза. Не може и лаптоп, и кафе на скромното мини-табле. На лаптопа кафето не му се отразява добре.

Трета нота: Дъблин – Единбург (все така записки от висинето), все още 20 юли

Докато съм във въздуха с кафе в ръка и зяпам небето, се сещам за определението „купесто-дъждовен облак“, което изглежда е пирон в програмата на всеки уважаващ себе си синоптик. Тези насреща ми не са точно дъждовни, но за закуп – закуп са: перести като захарен памук и бели като било на планина. „Снежанка“ след връх „Снежанка“, а в ниското зелени листи.

Аер Лингус си е избрал за цвят зеленото. Зелено, ама едно такова особено зелено, като дълбокото на езеро или пък на море при ясно време. Ей такова синьо-зелено съм виждала в сърцето на Карпатите през, мисля, лятото на 2000-та по време на един международен семинар на HESP (Higher Educational Support Program), организиран от Babeş-Bolyai University, Department of Philosophy в Клуж. Самият семинар беше структуриран така, че първата седмица докладите да вървят в една от университетските сгради, а втората всички да се изнесат в едни гори тилилейски край голямо езеро. Каква само разлика в поведението на колегите при промяната на мястото... Всички академични титли сякаш се стопиха в езерото още при настаняването ни в дървените хижи край дърветата. На мига спяхме репертоара с колегите от Македония. Моята любима дружка Ана от Скопие – отдавна професор във философския департамент там – години по-късно ми припомня лакърдията, деца съм я разтеглила в една от вечерите. Група родопчани за първи път участват във фолклорен фестивал край на морето. Толкова хубаво им станало при вида на ширналото се море, ама толкова се впечатлили, толкова аха, аха да запоят, че се провикнали с пълно гърло „Горо ле, горо зелена...“ Ами... Не мож' избяга... Импровизираш с онова, което имаш в собствената си кутийка с „инструменти“. Като

казвам „Ана“ и се сещам и за нейната петгодишна тогава Калинка. Когато правех терен покъсно в Скопие и семейството на Ана ме приюти в техния апартамент, та пяхме цяла нощ общопознатите „Болен ми лежи Миле Поп Йорданов“, „Болен лежи млад Стоян“, „Милка е болна легнала“... и пр. и детето беше попитало майка си “Ма, мамо, какво правите?”. Ами, веселиме се, Калинче. Калинка изглеждаше направо потресена. Е, как може да се веселите на тиа тажни песни...

Ако това тук беше „сериозен“ текст, щях да подхвана любимата си тема за умението на един човек, един народ, да превърне болката си в песен и да я изпее, та да може да продължи напред, ама това не е такъв текст. Драскам си на колянце. Като казвам „колянце“, пак ми идва наум онази същата вечер в Скопие. Ана: „Ама вие имате една много смешна дума – чорапогащник. Ем чорапе, ем гачи.“ Добре, хубаво, съгласявам се. Ами вие как им викаете на чорапогащите? Ами „хулахопки“. Е, тук, само как аз не се затъркалях на земята от смях. Другата смешна дума за компанията се оказа „потник“. Но върхът на смешните върхове се оказа думата „застраховка“. Плащате за страх... Ха-ха-ха. Ох, и това си е отделна тема. Как изглеждат някои неща като ги погледне човек през други очи. Или пък ги интерпретира по определен начин. Братята и сестрите ни от Скопие ги напушва смях като чуят думата „чорапогащник“, ние вътрешно хихикаме като слушаме академичен доклад за балета „Заспанатата убавица“. Студент от Скопие търси да се свърже с професор-изкуствовед от БАН, достопочтена дама. Не успява и ѝ оставя съобщение: Професор С., сакаф да Ви побарам, ама не Ви найдох... Не, спирам.

Та за това езеро в Карпатите се сещам сега. И за друго се сещам. Как бяхме тръгнали през горите една малка, храбра дружинка в един сънен следобед, когато просто не можеш да поемеш грам повече доклад, как прескачахме едни дувари, как стигнахме едни кошари, пък видяхме един овчерин, ама не вакъл, просто дядо, как дядото извади свирчица и засвири, как овцете придойдоха, как колегите от Франция ахнаха та плеснаха с ръце, как си носех дудучето (то просто винаги си лежеше в торбата до бележника), как извадих дудука да му го покажа на дядото, как свирнах едно мотивче, пък как дядото и колегите как едвам не клекнаха от изненада, защото дудукът малко нещо не подходеше на белите ми фусты... пък и откъде накъде дудук в 21-ви век... Ама всички се задържаха на крака, та се върнахме по живо, по здраво. Тях, нямам никаква снимка от това място. Чудя се дали имам някъде бележки и от самото пътуване до Клуз от онази двехилядна година. Ама май нямам. А описанието си струваше. Как се купува будилник на път за гарата, как се сменя влак от Букурещ за Клуз по нощите, как едва в спалното купе отчитам факта, че този часовник нещо не е в час. Първоначално не можех да схвана какво точно му има, но в един момент осъзнах, че стрелките му се движат в ритъма/стъпките на тангото: две напред, едно назад. Ех, Китай, Китай... Не мигнах цяла нощ, естествено, щото който проспи Клуз-Напока, се събужда на унгарска територия.

В средата на опашката мига една по-светло-зелена детелинка. Отдолу коремът на самолета бял, както и надписът. Стюардесите са в зелено със сини ризи. Някои се усмихват. Не просто професионално. Зеленото им отива.

Вече сме прекосили въздушната граница между Ирландия и Шотландия. Ще се приземяваме. Единбург, или както Гари непрекъснато ме поправя, Единборо. Докато се качи човек на бора с калем в ръка и трябва да слиза.

Четвърта нота: Единбург-Осло-Стокхолм, 23 юли

Носим се на крилете на Norwegian Air. Този път цветовете-символи са червено, тъмносиньо и бяло. Аз съм отворила един българо-шведски разговорник, ама амбициите ми не са големи. Затварям разговорника веднага след учтивите фрази. Времето за подобен пробег е точно колкото му трябва на един авион да се издигне на височина, която да позволява на нетърпеливите пътници да си отворят електронните читанки. И аз съм от бързащите, тъй като много ми се иска да нахвърлям каквото имам в шепата от пътуването досега, преди всичко да се е разтворило в коктейла от имена и места. Думата „коктейл“ не е случайна, макар че в Ирландия основно се пие бира. Е, и уиски. Сигурно не са много онези, които са стигнали до Дъблин без да изпият чаша Guinness или пък до Единбург и не са завършили деня с качествено (количествено?) уиски. До бирата аз не стигнах, но Гари се разписа и за двама ни. За уискито пък имахме най-добри намерения, но след виното на уискито просто не дойде ред. Да стигнеш до Шотландия и да не изпиеш чаша уиски... Голяма мъка, голям кахър. Ама ще го преглътнем на сухо.

Ирландия...

Хубаво бе, че това беше второто ми пътуване до Лимерик, защото докато вървеше конференцията (седмица), време за разглеждане на града нямаше. Предвидимо. Единствената възможност за излизане от университетския кемпус бе в средата на седмицата, когато всички делегати вече бяха напълно готови за малко бягство и организаторите знаеха това. Възможностите за екскурзии сега бяха: пътуване до атлантическия бряг, или пък екскурзия до замък с фолк-парк край него. Аз вече бях ходила до брега, където гледката е ветровее-веят-ме-във-всички-посоки. Скалите назъбено рамкират границата между суша и вода, а в ниското вълните се разбиват в брега с гигантска сила. Тук може наистина да се говори за „рева на вълните“. Драма. Поетаму прилагам цялата острога на перото, с която разполагам в момента. С една дума, с Гари избрахме замъка Bunratty ([Bunratty Castle](#)). Този избор ни даваше възможност след посещението на замъка индивидуално да се разходим из Лимерик и да видим и замъка на крал Джон – King John's Castle [King John's Castle](#)

Много замъци, много крале, много кралици Клари по тез ирландски земи... Кларнет(и) също. Един прекрасен кларнетист indeed бе сред специалните гости на индонезийския ансамбъл гамелан (гордост на ирландската академия за музика и танц) в концерта за ИСТМ-делегатите. Ами, 21-ви век... Нещо като „Леле, свачке, пуста свачке“ в съпровод на диджериду.

Фолк-паркът бе от типа етно-селища, които могат да се видят и на други места, включително и в Етъра. За разлика от Етъра обаче, тук навсякъде се разхождат доброволци, облечени в костюми от преди няколко века, носят оръжия и с охота обясняват как по-точно се използват (Е, били са използани). В тези случаи Гари оставаше да слуша, а пък аз си намирах разни „етно“-къщички. Като тази, в която майсторка меси хляб, например, и всичко се пече по старовремски тертип.

При самото влизане в селото, точно пред постройката за правене на сирене, имахме посрещане с музика: три мили девойчета свиреха средновековни и ренесансови мелодии и мило се усмихваха. Единият от инструментите беше арфа, инструментът на Ирландия, национален символ, както гайдата за Шотландия. По време на конференцията един от колегите направи коментар относно „националните инструменти“. „Кой е националният инструмент на България?“, попита. Well... Виждаш ли, продължи колегата, много често тези национални „идентификации“ са плод на националната политика на дадена страна. Какво се предлага да бъде регистрирано като национално богатство, кога, как, колко бързо... Ами ако то е национално богатство и на друга страна? Ами правата получава този, който направи предложението по-напред... Как да не се сети човек за киселото мляко.

Та, арфата и Ирландия. Не бях се замисляла. А арфата е навсякъде. Ама то е така с много неща, които са ни точно пред носа и остават незабелязани, отбеляза мъдро тя. Вчера на яхта „Britania“ в Единбург например (яхтата е впечатляващ музей), Гари ми посочва една мини-коронка-символ на кралската власт, закачена като достоен завършек на някакъв уред. Точно над мен. Само „вдигни очи“. Очите ще ти извади, би казала добрата ми майка. Е, в случая с короната, това звучи малко по-иначе. Корона, която оставя някого без очи. И това ако не е сюжет за роман...

Тук е ирландският ни албум: [Ireland Album 2017](#)

А тук – единбургският: [Edinburgh Album 2017](#)

Пета нота: Стокхолм-Хелзинки, 27 юли

Пътуваме с финландските авиолинии. Пост-конференцията седмица е отлетяла с шеметна бързина. Летище Шереметиево без летището. Само ше(ре)мет(иево). Не само защото на път времето наистина лети, но и защото бяхме напъхали в програмите си всичко, което можеше да бъде напъхано. „Хей“ на шведски е еквивалентът на hi в английски. В нашия

случай обръщение като „Хей, шемети“ към мен и Гари съвсем спокойно (и достоверно) би илюстрирало въпросните лица. Не се прави така, знаем си, ама нейсе. Късно е, либе, за китка. Но пък, от друга страна, докато не сме „гушнанали букета“, не и ли по-добре да видим свят? Ако планирахме нещата с днешна дата, подозирам, че бих подходила по точно същия начин. С този великански апетит...

Трябва сега добре да се съсредоточа за да си спомня къде ходихме, какво търсихме, Калино ле моя из тез чуждоземни места. Със сигурност връх на върховете беше пътуването ни до [Rosslyn Chapel](#) край Единбург. Този храм е една издълбана върху камък история с множество преплетени символи и легенди. Една от тях е историята за създаването на двете предни колони вътре в храма, всяка една от които е дялана от различни ръце. Едната е правена от главния майстор, на когото кралят поръчал изработването на колоната, а другата е градена от неговия калфа. Не помня кой крал. Когато майсторът бил на път (в търсене на вдъхновение за втората колона), на младия калфа, така както бил заспал в храма, му се присънила чудна колона, опасана с филигранна спирала. Споделил младежът съня си с краля и строителството започнало. Колоната грейнала. Когато всичко било готово, главният майстор неочаквано се завърнал. Видял, че колоната, която той, майсторът е трябвало да построи, е вече построена и при това е по-хубава от неговата предишна. Побелял-побеснял, грабнал нещо тежко, трябва да е било камък – това е храм, построен от камък – и ударил младежа в лицето. Убил го на място. Кралят се разгневил и осъдил майстора на смърт. Сега, когато посетителите слушат зяпнали разказа на уредничката, те чуват, че това не било последното наказание за ревнивия майстор; главата му (скулптура) е разположена на такова място в храма (високо и диагонално на колоната на помощника), че очите му да гледат право в колоната на „съперника“. На срещуположната страна на същата височина може да си види изваяната глава на помощника с рана в челото. Недалеч от нея пък е главата на жалостна му майка.

След излизането на „Да Винчи Код“ на Дан Браун през 2003-та и на филма впоследствие, посетителите се умножили стократно. Rosslyn Chapel се превърнал в ключова туристическа дестинация. Споменаха се едни огромни цифри и едни огромни опашки от чакащи да видят кодираните в скулптурни фигури знаци. Един от тях например е „the green man“. Проверих какво има изписано за „зеленилото“ в интернет и се натъкнах на какви ли не интерпретации: ([greenman](#) и [thegreenman](#) например).

Този шотландски храм абсолютно не подлежи на описание в няколко реда. Толкова богат е на символи и толкова истории са вплетени и преплетени в него от 1446-та насетне, че просто си го отбелязвам за допълнително проучване, споделям скромния албум, направен

отвън- [Rosslyn](#) и продължавам нататък.

Шеста нота: славянското море и разни други реки и отклонения, 2 август

Сега вече всички реки са се слели в славянското море (от впечатления). По-точно в Петербургското. След снощното „Лебедово езеро“ в Мариинския театър, след часовете преди това в дома на Анна Ахматова на „Фонтанка“ и след многото предитова-та, морето се плиска ли плиска и бряг, брате, няма.

Пътуваме с влак от Санкт Петербург до Талин, Естония. На границата сме. Заедно с лаптопа съм извадила и едно туристическо четиво за Естония, Латвия и Литва. Тези балтийски страни ние българите обикновено ги гледаме „отдолу“ и на мен са ми са се запечатали в съзнанието като Литва-Латвия-и-Естония. Сега, смях – виждам зор, докато обърна реда. Щото ние се смъкваме от „Питър“ към Варшава точно в този ред: първо Естония, след нея Латвия и накрая Литва. После идва Варшава, после София, а като стигнем София има две възможности: или започвам нов бележник, или нова глава. Второто е далеч по-вероятно (при това без бележките).

Стигнали сме границата и чакаме. Не висим. Просто чакаме. Зад гърба ми една руска майка разказва напевно приказки на сина си. Нейният глас впоследствие бива заменен от гласа на актьор (драматизация на запис), щото майката се изтощи горката.

За четирите дни, прекарани в Питър, говоримият ми руски доста е попросветнал изпод ръждата; още една седмица и направо нямаше да ме различават от местните. На касата на музея „Петергоф“ например първо ме попитаха дали нямам руски паспорт (официално цените за свои и чужди са различни).

В таксито пък от дома на Ахматова до Кунсткамерата (първият музей на Русия, открит за природонаселението от Петър Първи) се оказваме в колата на мужик-таджик. Таджикът се опитва и опитва да изговори правилно името на улица Набережная, но не му се получава. Джиписът просто не различава такъв адрес. Тогава човекът просто ме помолва да изговоря с моя глас и произношение името на улицата на електронното устройство, щото моят руски явно по-прилича на руски от неговия. Човекът също така много радушно ни кани да посетим Таджикистан. Казва, че природата е прекрасна. Всичко прекрасно. Освен възможностите за препитание. Ние с радост приемаме. Някой ден. Така както имаме визи за Казахстан за цели пет години, току виж сме прескочили и до Таджикистан (на път за Грузия и Армения). Приказвам си. Ама то така започват някои неща.

Тръгнахме.

Във вагона, който е цялостна платформа без отделни купета, до преди миг имаше отворен прозорец. Тук станахме свидетели на класически пример за това как руснаците, особено руските майки, се отнасят към течението. Видяхме също така и реакцията на канадката от

Квебек. Прозорецът беше на чужда (канадска) територия. Загрижената майка навлезе с взлом в канадската територия и затвори прозореца над главата на канадката. Ама чакайте, това е моят прозорец... Духа. Тук има ребьонка. Ребьонката ще настине. Подобен всъщност е и сюжетът на първия разказ от учебника за американци Intensive Bulgarian, по който преподавам в Портланд и Сиатъл: пътуване с влак, във влака българи и американка, някой предлага прозорецът да се затвори, защото ставало било течение. Американката недоумява: „А какво е течение?“ Докато разбере и аз, че „течение“ се превежда с „draft” на английски, видях зор. Не само това. Трябваше и да обясня защо течението се смята за нещо опасно по родните ми земи.

Течението в случая е без значение. Наистина си трябва време да се настрои човек за писане. Настройването изглежда е вид аперитив, предястие, зелена салата. Изглежда приключих с марулитите. С доматиите също. Че и орехите си изядох (както сервират салатата грузинците).

Единбург.

Приказка. Живял в стари времена един крал със своята кралица. Наели сме стая в хотел строен преди два века. На високо. До града пътуваме с автобус, който спира точно под хотела. До спирката се стига по едни скрити стълби. Толкова скрити, че на връщане изобщо не ги видяхме. Всъщност, вината не беше наша; оказа се, че вторият автобус, който ни беше препоръчан от сервитьора, спира на съседната улица. Е, как да видиш стълби, които по принцип не се виждат... Знаете ли какво е море? Параход? Не. А сега си представете параход, който не се вижда. Обичам те, Нушич, обичам те. Е, не е съвсем същото, щото ние поне знаем как изглеждат едни стълби. Но пак вива Нушич. Round trip-приключенията не са ни за пръв път. Ох, как ме яд, че нямам нищо драснато от европейското ни пътуване от София до Осло от преди седем години. Гари, аз и Офелия-опелът корса. През Босна. Западна Германия, Дания, Швеция и останалите страни по пътя – на отиване, Чехия и Източна Германия и съседните – на връщане. Гари шофьор, аз – навигатор. Няма джи-пи-еси, няма еъркондишън. Най-напред Гари ми беше върчил издание на карти на европейските страни, което приличаше на американски учебник по антропология, голям формат. Крайно неудобен. Особено когато си на кръстовище, колата трябва да поеме в определена посока и то на мига, щото иначе отзад се сърдят, пътят X започва на 15-та страница, но разбираш за къде води чак на 78-ма. Така се сдобих първо с главоболие, а после – с нова карта от една бензиностанция. Разпънах си чаршафа, поех си навигаторската рола като хората и бракът беше спасен. Ох, какъв само раунд-трип си направихме около един замък в Германия, разположен на остров в голямо езеро. Три часа. Но тук навигаторът няма вина. Първи се качихме, последни слязохме. Класически пример на Lost in translation. Ама, ако казвам, че руският ми е ръждясал, то немският ми направо е негоден за употреба. За последен път го бях използвала през 90-те по време на семинара „Музика и изкуство през 20-ти век“ в Дилинген на Дунав. За там пък

какви истории имам... Влак. Посред нощ. Трябва да си купя билет във влака, щото едвам съм го хванала след някакво закъснение на самолета от София до Франкфурт. Имам само една единствена банкнота от хиляда марки, взета на заем от колега. Кондукторът на висок глас коментира, оооо, их бин кайне банк, хиляда марки... Всички чуват, че аз имам хиляда марки. Отказва да ми издаде билет. Аз мигам виновно. Трябва да слеза на една селска гара в полунощ... Там трябва да ме чака една позната, която е в деветия месец и бебето се очаква всеки момент. Моля ти се, задръж Разбрали сме се да пренощувам в това градче и оттам да хвана влака за Дилинген на другата сутрин. С мен са се подредили да слизат и едни двама, дете хич не ми харесват, ама хич. Но това е друга история. А пък замъкът в Дилинген... Семинарът... Наученото в немската паралелка, ако не напълно, се върна до степен, че да мога да си общувам с тези двайсетината преподаватели по изкуства от страни от Западна Европа. За първата вечер на запознанството организаторите бяха поканили инструкторка по танци от Германия. Тя беше подбрала такъв репертоар от танци на народите, че до края на вечерта всеки се беше срещнал с всеки, танцувал с всеки, всеки бе станал част от общата радост от танцуването по двойки или в кръг. Години по-късно щях да припозная същия този репертоар сред International Folk Dance Groups в Щатите и щях да разбера, че този вид интернешънъл репертоар тръгва всъщност към Европа от Щатите. Но това е само много бегъл шрих от този семинар, от който нучих много неща. Аз съм единствената българка там. Спечелила съм конкурс на Министерството на образованието. Служител от министерството чака с мен на опашката за визи. „Това е голям шанс (за Вас)... Учителка да пътува до Германия... Я Ви се случи втори път, я не...“ Много мил човек. Сън ъф а гън, както казва Гари. Да е жив и здрав.

Та Единбург. Отидохме с Гари до крайната спирка, върнахме, се, походихме малко. Сега, благодарение на това приключение, имаме по-добра представа за това как изглежда животът встрани от стария град.

Обикновено пазя билетите от музеите, в които сме ходили, защото в един момент напълно му изпускам дирите. Тук, освен Rosslyn и Edinburgh Castle, сме видели и дома-палат на кралското семейство, както и яхтата Британия – и двете в пълния им блясък, въпреки дъжда. До арт-музея не стигнахме; три непълни дни са просто за никъде, особено ако се има предвид, че Рослин е извън Единбург.

Втори август. Днес пътуваме за ... За къде пътувате, г-н Рангел Вълчанов... В същия този момент осъзнавам, че ми трябва малко време за да включа за къде пътуваме.

Е, историята тук е по-друга. Ама мозъкът е като сунгер; попива ли попива имена, истории и сюжети и някои неща изтриване нямат. Само отиват на склад. И няма, няма и току изскочат. Както се случва с културата и културната памет. Нали, професор Лотман?

Седма нота: Хелзинки – Санкт Петербург, все още 2 август

Програмата на пътуването ни изглежда така:

13-19 юли Лимерик и Дъблин
20-23 юли Единбург
23-25 юли Стокхолм
25-27 юли Упсала и Гамла Упсала
27-29 юли Хелзинки
29-31 юли и 1-ви август включително Санкт Петербург
2-3 август Талин
4-6 август Рига
7 август Вилнюс
7-9 август Варшава и полет до София

За Санкт Петербург пътуваме от Хелзинки с влак. Линията се казва Allegro. Много трябва да се внимава от кой сайт се поръчват билети. Аз внимавам обикновено. И проверявам по три пъти. Обикновено. Освен ако ситуацията е такава, че имам само няколко часа, тези часове се определят като “малките“, Гари спи и не мога да го питам за нищо и отгоре на всичкото трябва да се стяга багаж. Проверила съм всички възможни начини за пътуване до Питър по въздух и вода, а също и възможностите за пътуване от Питър до Талин по вода. Второто не работи; има само един ден, в който корабът пътува в тази посока и този ден не съпада с нашия. Времетраенето също се оказва фактор; с Алегро от Хелзинки до Питър се стига за три часа и половина, докато по море ни трябват едни 15 часа. Хем хубаво, хем не ни се прекарва толкова време на кораб. Купувам билети за Алегро от един много официален сайт, който все пак беше завишил цените чувствително (се оказва впоследствие). Понеже няма къде и как да принтирам (а в някои страни хартиеният билет е единствено валидният документ), качвам pdf билетите на флашдрайв, в случай, че телефонът го сецне нещо кръста точно когато най-много разчитаме на него.

Утро.

Тръгваме достатъчно рано, тъй като този влак не ни се изпуска. Зачакваме на опашката за издаване на места пред касите. Чакаме, чакаме, идва нашият ред. Аз съм разпитала преди това в информацията какви са възможностите за ползване на интернет и съм разбрала, че тези възможности не са големи. Можело било да се опитам да изляза на улицата и, ако имам късмет, можело от някое къоше да хвана свободния интернет на града. Добре, мерси. Девойката на гишето е мила. Подавам флашдрайва с едната ръка, с другата се потупвам по рамото... Старо куче. Може и стара коза. Без значение, важното е че съм подготвена. Съвършено неподготвена съм обаче да чуя, че този гаров компютър не разпознава моите pdf-билети. Ами сега не мога да ви издам билети с места. Е, браво. И какво? Ами излезте

отвън, през улицата там и онам има библиотека, в библиотеката има принтер... Но уей... Минутите се въртят. Друга възможност? Ами намерете интернет и ми пратете билетите на имейл. Добрият мъж, който е приседнал до куфарите вече гледа притеснено и дъвче никотинова дъвка, която би трябвало да му помогне да забрави навсягда цигарите. А също и колко е часът. Стой тука, скъпи. Бегом навън. Насреща ми бар. Бихте ли? Можете ли? Да, казва добрият барман. Ето това е нашият интернет, нашата парола. Закачвам се със скоростта на светлината (майка ми би използвала израза „диво прасе“, но диво прасе в бар не върви, освен това този израз ми е крайно несимпатичен). Препращам имейла с прикачените билети до имейла на бармана, който се отправя към етаж с принтера. Две минути. Пет минути. Човекът се връща с празни ръце... !?! Много съжалявам, не знам защо файловете не се отварят. Е, сега я втасахме. Единайсет без десет е, а влакът тръгва в единайсет. Аз съм в бара, Гари в чакалнята на гарата, а виртуалните билети – във виртуалното пространство. А, забравих да кажа, че като препращах билетите до бармана, също така ги препратих до момичето на касата. Това ни спаси. Преминавам като фантом през въртящите се врати на гарата, влигам в голямото помещение с касите, отправям се към Гари, който ми сочи празния стол на служителката. Ами, казва, тя отиде нанякъде. Как така, бе човек? Гари ми посочва в коя посока, настигам я и двете заставаме в един ъгъл, в който се хваща интернета на Allegro. Viva Allegro! Алегрото се превръща в алегро виваче... Със служителката се намираме една друга в интернет-пространството, тя успява да види бар кодовете на двата билета, отиваме до нейната кабинка, тя ги принтира и двамата с любимия мъж за пореден път се оказваме победители в бягането на дълги разстояния. С препятствия. А него го боли кръст, та куца... 10:59 сме на стълбите на влака. Качваме се. Влакът тръгва.

Победата отпразнувахме по-късно.

Сега – за вчера, първи август, две думи, че е най-прясно. Един необичаен ден в Санкт Петербург. Вълнуващ. Утрото не толкова, защото, макар и музеят по антропология и етнография ([Kunstkamera](#)), открит от Петър Първи да е необичаен по ред фактори и богат с експозиции откъде ли не, все пак подобен вид колекции могат да се видят и на други места по света. Съвършено невъзможно е обаче някъде другаде по света да се изкачат стълбите на Фонтанка, които Ахматова е изкачвала години наред, да се видят гледките към парка през отворения прозорец, да се докосне човек до писалищната ѝ маса. От многото вълнения на това пътуване, това беше едно от най-вълнуващите. Да не говорим, че самият тунел, през който се преминава за да се влезе към вътрешната градина към дома, е изписан със стихове на Ахматова (в увеличено копие на нейния почерк).

Бележка за брака ѝ с Николай Гумилъов (не знаех, че той е превел на руски епосът на Гилгамеш), притесненията ѝ по Лев Гумилъов, синът им, при неколкократните му арести, връзката ѝ с Пунин... (тук има снимка на двамата – [Ахматова и Пунин](#))... За отношенията ѝ с властта се знае (апропо, години наред един от прозорците е гледал към бюст на Сталин), бележка от Пастернак, фотографии, вещи... Това, както и много други неща видях в този дом, запечатил атмосферата на едни страшни години, но също и живота и духа на Ахматова. В допълнение, в сградата е намерил място и един „реконструиран“ американски кабинет на Йосиф Бродски. Всичко това ме върна години назад; първото докосване до стиховете и спомените на Ахматова, броевете на „Факел“ от края на 80-те и началото на 90-те... Въобще много неща се върнаха.

В дома-музей имаше филм и аудио-гайд и на английски, така че добрият мъж разбра защо ми беше толкова важно отиването в този музей. Че ходихме до там и два пъти, защото първият път домът беше затворен, когато всъщност трябваше да бъде отворен. Уебсайтът си го прибирам за спомен: <http://akhmatova.spb.ru/>

Другото голямо преживяване на 1-ви август беше балетът „Лебедово езеро“ в Мариинския театър. Ако се купуват билети в ложа, когато се гледа балет, билетите трябва да са на първия ред. Задължително. В Мариинския театър редовете в ложите всъщност са два: два реда по три стола. Тези, които стоят отзад, ако искат да гледат хореография, трябва да стоят прави (ложите дават възможност за елегантно подпиране на страничните стени). В нашия случай на предния ред имаше спящ китаец, който за сметка на това беше необичайно висок, а също и майка с момиченце. Добре, че на момиченцето му се доспа, та някои правостоящи седнаха след антракта. Китаецът храбро издържа (явно тъкмо беше пристигнал отнякъде горкият), но момиченцето не можа. Късмет.

Театърът – кралски. Представлението – царско. Музиканти, артисти-балетисти, костюми декори... И макар че музиката на балета е толкова позната, все пак, изпълнена по този начин и на това място, представена с такова съвършенство... Просто не можеше да има по-бляскаво завършване от престоя ни в Питър.

В общо четирите дни в Санкт Петербург проведохме няколко пъти прословутия Невски проспект, успяхме да видим Дворцовия площад, Зимния дворец, (част от) Ермитажа, Крепостта „Петър и Павел“ отдалеч, Екатерининския дворец и парка в Царско село (понастоящем гр. Пушкин) отвън, парка на двореца Петергоф с приказните фонтани... Няколко линка тук:

[Visit-Petersburg](#)
[Peterhof Grand Palace](#)

Домът на Пушкин в Царское село беше затворен за посетители, но поне го видях отвън. „Спас на крови“ [Cathedral spasa na krovi](#) (Храм Воскресения Христова) – архитектурната доминанта на Санкт-Петербург – и отвън, и отвътре); [St. Petersburg Church of Savior](#) И други неща видяхме... Возихме се на метро. На автобус. Пътувахме с такси. На стоп. Ходихме пеша. Валя ни дъжд. Пече ни слънце. Ядохме в грузински, руски и чешки ресторанти, но последното беше грешка. И то заради едната бира на Гари. Иначе още от вратата си личеше, че тук едвам чакат да затворят. За сметка на това пък грузинците се представиха по достойнство като във филмите. Знаеха и как да посрещнат, и как да стогвят, и как да изпратят. Казах им, че обичам „Не горюй“ и ела да видиш каква музика се пускаше докато се слагаше вечерята...

Не, спирам. Няма как да опиша най-разнообразните наблюдения и впечатления от това място. Нашето момиченце на рецепцията в хотела носеше черна тениска с надпис “No photos, please”. Този надпис ми напомни за балкански кемп, по време на който една любима дружка с широка усмивка, прекрасен бюст, червена рокля, голям глас и голямо

деколте, беше боднала бележчица: \$25 (for the view)... За смях – смяхме се. Ама различните култури се смеят по различен начин и на различни неща.

Сред моята и на Гари лични доминанти в това посещение на Санкт Петербург беше възможността да присъстваме на камерен концерт от програмата „Русские Музыкальные Сезоны“/Russian Music Seasons в дворец Великого Князя Владимира ([Дом Учёных](#) и [Russian Music Seasons St. Petersburg](#))

Силно се препоръчва на любителите на елегантни музикални вечери. Но с бележките от Питър до Талин дотук. Подробностите за Питър и за това как изобщо стигнахме до Музикалните сезони – по-натат.

Осма нота: Автобус от Талин до Пярну (Pärnu, Estonia), 4 август

В Талин прекарваме ден и половина, като преспиваме две ноци в хотел, който си струва визитата дори само за да бъде разгледан самият той. Исторически паметник от 14-ти век. Отвън изглежда като чаровен малък старовремски дом, но вътрешността му открива няколко етажа под земята, неочаквани чупки, кривки и коридори, както и няколко етажа нагоре, като до „горе-то“ се стига по вити стълби. Дом на богати търговци. Един Господ знае какво е било складирано в нашата подземна стая, подходяща за зимник и за склад за вино, измазана така, че тук-там да се провижда как е изглеждало мястото някога. Масивна каменна сграда, прясно измазана с бял хоросан, или както се нарича това измазване, с допълнително изрисувани куполни (сводести) дъги. Всяко кътче премислено и нагласено. Грамофон отпреди 100 години във фойето. Добре, че хотелът разполагаше с носач. Много здрав мъж. Как се носят такива куфари по тесни вити стълби само той си знае. Тяжелой? Да, очень тяжелой... Тежък занаят, няма шега.

Много харесахме Талин. Името се изписва с две л-та и две н-та. В много други думи също така има дублиране на гласните и съгласните. Както отбеляза Гари, този език никак, ама никак не е икономичен. Естонски е един от езиците, в които, ако в едно изречение разпознаем две думи, то това би било личен лингвистичен подвиг. Простата истина е, че угро-финските езици са ми напълно непознати. Е, ако реша да науча естонски един ден... Има как... [estonski-online](#)

Пристигаме на 2-ри август следобед. Ахваме и охваме при вида на хотела, който съм избрала, естествено, онлайн, грабваме шише вода и карта на стария град Талин и тръгваме на пътешествие.

Ние сме в самото сърце на стария град. Всяка улица – със свой чар. На няколко пресечки от хотела ни (Olevi – <http://olevi.ee/>) се натъкваме на малък музей, който

разказва историята на града. Влизаме. На излизане знаем малко повече за Талин и сме готови да видим и „високия“ и „ниския“ стар Талин, да се разходим по стария площад, да влезем в старинните църкви, да се изкачим по билото на крепостните стени, да видим стария „гейт“... Въобще, готови сме за подвизи и приключения.

Междувременно, в сайта „насам-натам“ съм прочела следното: „Град Талин (Tallinn) е столица и най-голям град на [Естония](http://www.nasamnatam.com/darjava/Estonia.html), разположен е на южния бряг на Финския залив. Градът е създаден XIII век и е бил във владение на шведи, датчани, руснаци. Старият град е в списъка на Световното културно наследство на ЮНЕСКО – средновековни църкви, готически катедрали, замъци. Атракция в града е Балтийският фолк фестивал – седмицата на балтийските песни, танци и празненства, който се провежда ежегодно през юли. На всеки пет години хор от 30 000 души изпълнява традиционни естонски песни на откритата сцена в рамките на фестивала на Естонската песен (<http://www.nasamnatam.com/darjava/Estonia.html>). Интерес представляват – парка Кадриорг, основан от Петър I през 1718 г.; градската стена и отбранителните кули; величествения средновековен замък на хълма Тоомпеа с кулата „Дългия Герман“; църквата „Св. Николай“; катедралата „Св. Александър Невски“, замъкът „Орлов-Давидов“; естонския парламент; църквата Нигулисте, където се провеждат концерти за органна музика; най-старата аптека в Европа...“

Старият град Талин е изключително чаровен. След като сме се изкачили на крепостната защитна стена по една стръмна вита стълба, Гари открива средновековна тоалетна. Държи да я снима. С капак и без капак за да я покаже на внуците. Не възразявам. Виждаме също така и макет на катапулт, както и съоръжение, с което храната и други неща (по въже) са били транспортирани от приземието до горното ниво.

Слизаме бавно и внимателно. Едно подхлъзване и... Край с подвизите.

Отново на площада в едно от многото кафета-ресторанти Гари се радва на естонска бира, аз – на естонски сайдър. Тръгваме на разходка отново. Едва направили няколко крачки и забелязваме момиче, облечено в естонски костюм, което носи на гърба си музикален инструмент. Дани, Дани, виж, това момиче носи хърди-гърди. Момичето влиза в един ресторант ние – по него. Ресторантът е Olde Hansa. Там са и други две момичета, облечени в костюми от Средновековна Естония. И двете – млади и хубави. Трио хубавици с музикални инструменти отпреди няколко века. Извинете, ще свирите ли? Да, Ще свирим. Кога? Сега. Къде? Тук.

Ох, как обичам така. Тук-то-то е едно място като никъде по света. Не защото по света няма етно-ресторанти, където се готви изкусно местна храна, където сервират храната в традиционни съдове и „домакините“ са облечени в съответните за страната одежди. Важната подробност е, че всички домакини са млади хора – приветливи, усмихнати, пъргави. Всичко е подредено с вкус. Програмата на музикалното трио пък направи преживяването ни в тази стара къща просто вълшебно. В паузата между средновековните и ренесансовите пиеси, Гари се приближава към момичетата и пита (предполагам на шега) дали евентуално не знаят някоя мелодия в неравноделен размер. Още не седнал и зазвучава ала-балканска мелодия в 7/8... След това друга – в 9/8, с втори дълъг дял. Наистина е приказка този „стар“ ресторант. <http://www.oldehansa.ee/>

Нахранени и напитки се отправяме към „високия“ Талин. Двете нива са възникнали, защото, най-просто казано, преди векове едната гилдия не е стигнала до разбирателство с другата. И за да има мир – едната (не, не в Сибир), но „горе“, а другата – „долу“. В горе-то има запазена руска църква, висока стена, която сега е музей с кафе-ресторант. Недалеч се намира парк, който е вече исторически свързан с новата история на Талин (времето на „пеещата революция“). Озоваваме се там точно в девет, когато от срещуположната на парка стена наблюдаваме как се сваля националното знаме на Естония. Слушаме химна.

Естествено, след това се зачитам за да науча повече: [Blog_Estonija; Пеещата революция](#) и др.

Денят 3-ти август донесе много неща.

Първо, на някои от нас донесе нови обувки, защото старите бяха на път да ни/ме оставят. Гари реши да изпреварим този момент и на път към туристическото бюро забеляза магазин за обувки. Дани, look. Добре, скъпи. Влизаме, поглеждаме. Очите ми се спират на модел, който би понесъл много калдъръм. И естонски, и копривщенски. Тези. Пробвам единия, пробвам другия чепик, слагаме старите в торбичка и тръгваме по широкия свят.

В туристическото бюро искаме да разберем две неща. Първо, какъв би бил най-добрият вариант за разглеждане на града, ако човек има само днес. Второ, как да стигнем до Рига, така че на път от Талин до Рига да разгледаме и други неща по пътя.

Научаваме, че ако се интересуваме от изкуство, то The Art Museum of Estonia включва няколко музея: Kumu Art Museum, Kadriorg Art Museum, Niguliste Museum и няколко други. Как се стига до Kumu и Kadriorg? Ами с трамвай. Кой трамвай? Номер три.

Излизаме от стария град, хващаме тройката и право там. Това „там“ е разположено в прекрасен парк от Екатерининото време на царска Русия. Първата сграда при входа на парка е отпреди два века. Някога е приютявала пазачите, сега е кафе-ресторант с градина, която гледа към фонтан, зеленина и дървета. Вече знаем, че за да се стигне до арт-музея се минава през парка и тръгваме на разходка. Минаваме през едно място, пред входа на което има купчина детски обувчици. Разбираме, че това е Children museum и Гари настоява да ме снима отпред. Било ми подходило. Кротко възразих.

Наоколо спокойно, красиво. Бели стълби. Рози. Неусетно стигаме до най-високата точка на парка – Kumu Art Museum (<http://kumu.ekm.ee/>).

Музеят е приютил няколко изключителни, по моему, колекции. Ние започваме от най-високия пети етаж: естонско съвременно изкуство. Посреща ни експозицията на един от най-важните естонски скулптори Anu Rõder. Човешкото тяло и душа с всичките негови болки и драми. Тяло, съшито от парченца... Тяло „разпарчальосано“. Тяло без цел и посока. И не само Rõder. Просто целият музей си заслужава времето и вниманието. Включва и една „историческа стена“ с важните за Естония събития. Колко познати ми бяха някои неща... Непознати – други. Гари гледаше с голям интерес снимките от соц-а. Аз гледах всичко. Катедра. Отпред чиста и бяла. От вътрешната страна мястото на лектора черно от пожара.

...

Продължаваме с Kadriorg Art Museum. [Kadrioru Muuseum](#). Удоволствие – и отвън, и отвътре. Малко преди да затворят музея дочуваме музика. По звука, по звука – та право в

тържествената зала. Да не би случайно да има концерт тази вечер – питам с надеждица плаха младия мъж в залата? Да, в седем.

Обичам. Запазваме си билети. Оказва се, че в Талин в момента върви Alion Baltic International Music Festival и че точно тази вечер в Кадриорг има концерт за пиано и виола (Marco Mascagnia (Italy) and Michael Bulychev-Okser, piano (USA)). Аз направо пърхам от възторг. Гари не се издава толкова, ама и той пърха, нищо че едвам ходи. Излизаме, хапваме в градинския ресторант, връщаме се в музея и ставаме свидетели на най-блестящото изпълнение на Паганини на живо, на което поне аз някога съм присъствала. Нямах бис, но единствено защото Marco Misciagna, младият мъж, когото бях попитала за концерта, при последните акорди на сонатата скъса струна. Виолата не издържа. Sonata per la Grand Viola. Ла гранд виртуозо маестро. И ла гранде късмет за душите-камбани...

...

Хм. Камбани.

Тръгваме да походим из стария град. Трябва си въздух. В ушите ни – Паганини, багри, звуци и поезия. Какъв ден само... Както наобикаляме някогашната църква Св. Николай, сега Niguliste Museum (<https://nigulistemuuseum.ekm.ee/en/about-the-museum/>), прочитаме, че точно тази вечер в точно тази историческа църква в Талин се провежда органов фестивал. В него участват три величия органични изпълнители. Фестивалът – три часа и тъкмо се кани да почне. Ами това сега пропуска ли се? Купуваме си билети, влизаме сядаме и ...

...

Ето ги албумите ни от това чудно място:

[Kumu Art Museum](#)

[Kadriorg Art Museum and More](#)

[Tallinn](#)

...

Вече сме в Пярну. Ще вадим великите прътляци от търбуха на автобуса. Ще скокнем, ще оставим багажа и ще разгледаме градчето за два часа. После – скок в следващ автобус. Ще пътуваме за Рига. Никога не сме били досега по тези места. Всичко ни е ново, всичко ни е интересно.

Девета нота: нов път, същият 4 август

Нов автобус. Нов път. Зеленко и хубаво. Пътуваме вече час и остават близо два до Рига. Минахме границата както се минава през турски гробища, както отново би се изразила добрата ми майка. Може би това сравнение ми изскача и защото на излизане от Пярну наистина минаваме през стари гробища. Обръщам внимание на Гари върху изработката на желязната порта и ограда, при което чувам: „Ya, so beautiful, people are dying to go inside... They stay in a queue... That's why you see this long fence so people will not jump over.“

Добре, скъпи. Изядохме солетите. Пътят е толкова хубав (дървета-вода-небе), че се раздвоявам не, ами направо разтроявам.

Гари разрешава проблема с дръпване на перденцето. Не че го вълнува, че пиша. Просто слънцето му свети в очите.

Пярну е малко градче със старинна част. В старинната част – сгради отпреди два-три века, включително най-старата порта на балтийски бряг от 17-ти век. Наближавам да видя какво пише на стената и там – какво да видя. Бележка, че на това място е служил дядото на Пушкин.

Това ми напомни, че както преди дни невинно и заплеснато катерехме калдъръмите на Талин, така се озовахме под плака, на която пишеше: тук, през тези години, живя и работи Фьодор М. Достоевски. Подобна плака, но в Санкт Петербург, ни показва къде в Питър е живял Достоевски ([Kushta-muzei na Dostoevski](#))

Тази история с плаките и Достоевски всъщност има малко предисловие. Когато кандидатствахме за руски визи и трябваше да напишем в кой точно хотел ще отседнем, погледът ми се спря на хотел „Достоевски“. На мен обаче нещо не ми се нощуваше в хотел с такова име. Така попаднах на хотелчето Мини-Рич. Мини, ама рич – просторна стая в стила, който си представях. Близо до метрото, близо до къщата-музей на Ана-Ахматова, на хвърлей от Невски проспект. Да обаче, докато чакахме за визите, вещото лице, което проверяваше формулярите, никак не можа да намери в интернет нашия мини-рич; хотелчето се оказа твърде „мини“ за да бъде в списъка от хотели, които туристите обикновено избират. „Ще ви сложа в друг хотел.“ Сложете ни където искате, само да си тръгнем от Сиатъл с визи. И по възможност днес. Процедурата потръгна. Преди да излезем от паспортния отдел все пак се позаинтересувах в кой хотел са ни „настанили“ фиктивно. В „Братя Карамазови“, беше отговорът.

Ами...

Така както пътуваме с таксито от нашето мини-хотелче (на петия етаж на ул. Восстания, дом 1) до Мариинския театър (ето го и официалният сайт <https://www.mariinsky.ru/>) за

постановката на балета „Лебедово езеро“, очите ни се спират на следната плака: „В този дом се роди композиторът Пьотр Илич Чайковски...“

Санкт Петербург е отделна глава, както в многотомника Русия, така и в този кратък пътепис. Стигнахме и до Царское село. Да, видях „дача-та“ на Пушкин, порадвах ѝ се отвън, защото къщата-музей не работи в понеделник, а тоз понеделник ни беше последен. След него имахме само вторник, но той беше запазен за дома-музей на Ахматова и за Кунст-камерата. Това беше същият този понеделник, в който се чудехме как по-точно ще стигнем до Царское село с указаните в интернет маршрутки и автобуси и то така, че да се върнем навреме за да стигнем до Мариински театър без да препускаме в галоп, както каретите по Невски по царско време.

Излезли сме от билетния център на площад „Восстания“. Пред погледа ни – входът към станцията на метрото, встрани – голям хотел, над хотела – надпис „Ленинград – город герой“. Ние се оглеждаме за такси, защото аз съм купила билет за Лебедово езеро за понеделник, пък в понеделник се оказва, че има едно прекрасно събитие от поредицата Музикални сезони (в двореца до Ермитажа, в който е живял брата на Александър Трети с неговата съпруга Мария, който пък сега е Дом на учения при Российская Академия Наук. Фю, изписах го.

Ха, булке, сега, оправяй се с руски електронен сайт за концертни билети. Дамата от касата (касата е в предверието на железопътния вокзал), мило ми обяснява, че шансовете за замяна на билетите са нулеви, но все пак ми дава адрес на най-близкия офис на руския сайт. Тук трябва да добавя, че преди този попаднах на един друг сайт за продажба на билети, който предлага билетите три пъти по-скъпо. Признавам си, първо купих билети от тях, щото ами ако билетите за „Лебедово езеро“ свършат... Втори път я дойдем, я не. До няколко часа осъзнах ситуацията и отказах билетите. Сега бях на път да ги откажа за втори път. Ама понякога хубавите неща се случват на третия път не само в приказките.

Пред гарата поне десетина-двайсет таксита акули. Като градско чедо, аз разпознавам тази порода от разстояние. Вече съм проучила в интернет колко се плаща за такси на километър, знам съотношението долар-рубла, както и че 300 рубли са около 5 долара. Също така съм прочела, че ситуацията тук е като в Казахстан: всяка кола може да бъде такси, ако иска. Дигаш ръка и – на късмет. Как му казваха на това... Стопаджийско такси!?! Нещо такова.

Симпатично лице гледа от една от спрелите коли, немаркирани като такси. Здравствуйте. Здравствуйте. До там и там може ли? Може. Колко? Толкова. Бива. Хайде скъпи.

Планът е да стигнем най-напред до най-близкия офис на заказру (руският сайт за онлайн-продажба на билети). Ако успее да заменя билетите – добре, ако не – ще му мислим.

Междувременно се запознаваме с нашия шофьор Сергей, който се оказва син на руския и кореец. Разбираме, че е от Латвия, т.е. роден е в Латвия. Разбираме също така, но това беше след няколко часа, прекарани заедно, че според латвийските закони той е чужденец. Родените в Латвия са или латвийци, или чужденци. Замислих се какво ли е да се родиш в страна, която гледа на теб като на чужденец. Хем имаш родина, щото си роден в нея, хем тя много много не те припознава за чедо. Споменахме на Сергей, че ще ходим в Рига и той ни каза, че един ден напълно ще ни стигне за да разгледаме града. Даже и ще ни остане.

Вече сме в Рига. Приключвам със записките. Нетърпеливи сме да проверим дали Сергей е прав.

Десета нота: Рига-Вилнюс, 6 август сутринта

Не, изобщо не беше прав. Единият ден и половина не ни стигнаха доникъде; като сложи човек в програмата един Art-museum и един Art Deco Museum, гарнирани с екскурзията по града с един от онези червени туристически скок-на-скок-от-буса курсове (които са подходящи при дъжд) и денят пиши го бегал.

Сред новите неща, които научих, освен че в Латвия през 18 в. основният език е бил немски и че Рига е сред градовете, признати от UNESCO за изключително място, поради запазената арт-деко архитектура (Historic centre of Riga has been inscribed upon the world heritage list. Inscription on this list confirms the exceptional universal value of this cultural site which deserves protection for the benefit of all humanity), бе и това, че тази страна е родина на редица художници, скулптури и музиканти, за които искам да знам повече. Музеят за изкуство е една радост за окото и душата – от архитектурата на самата сграда до експозициите в отделните зали, включително приземието. Особено ме впечатлиха скулптурите на Lea Davidova-Medene, платната на Janis Rosentaljis и на още поне дузина художници.

Улиците със сгради в Арт-деко стил са впечатляващи. Интериорът пък е представен в музей, намиращ се в етаж от сграда в същия арт-деко стил. Там гледаме кратък филм и научаваме за няколко архитекта, заради които центърът на Рига днес изглежда така както го виждаме. Абсолютно пренасяне в края на 19-ти и началото на 20-ти век. В същата тази сграда на последния етаж се намира и жилището на художника на

„Дамата с маймунката“ – [Янис Розенталис](#).

До него се стига по вита стълба-произведение на изкуството. Апартаментът с ателието на художника е запечатил атмосферата на онова време. Снимам, снимам. После откривам, че половината арт-деко снимки не са на фокус. Но пак са спомен.

[Riga Art Deco Plus](#)

[Riga Art Museum](#)

[Riga, Latvia](#)

Мисля си за предната нощ, когато в някакъв момент ни в клин, ни в ръкав ме е „нападнало“ стихотворението на Пушкин до неговата любима Анна Петровна-Керн (К А.П. Керн). Така казват моите приятели сърби – „напала ме е една песма“, когато някоя мелодия им влезе в главата и не излиза и не излиза:

К ***

Я помню чудное мгновенье:
Передо мной явилась ты,
Как мимолетное виденье,
Как гений чистой красоты.

В томленьях грусти безнадежной
В тревогах шумной суеты,
Звучал мне долго голос нежный
И снились милые черты.

Шли годы. Бурь порыв мятежный
Рассеял прежние мечты,
И я забыл твой голос нежный,
Твои небесные черты.

В глуши, во мраке заточенья
Тянулись тихо дни мои
Без божества, без вдохновенья,
Без слез, без жизни, без любви.

Душе настало пробужденъе:
И вот опять явилась ты,
Как мимолетное виденье,
Как гений чистой красоты.

И сердце бьется в упоенье,
И для него воскресли вновь
И божество, и вдохновенье,
И жизнь, и слезы, и любовь.

Помня го цялото. От ученическите години. Бяга ми само четвъртият куплет, та си го преписвам да ми е под ръка.

Когато на сутринта се качваме на червения бус за разходката, автобусът потегля по река Доглава и всички туристи се настройват за приключение, аз чувам в слушалките: А това е плоча, указваща, че тук е живяла Анна Петровна-Керн, любимата на Пушкин. Ааа... Това било значи среднощното „гости“.

Преди споменатата визита на Пушкин, Гари и аз предприехме нашата вечерна визита из града. Ние сме отседнали в хотел „Монте Кристо“, който се намира в сърцето на стария град. Това име на този хотел тук на мен ми звучи като „Казабланка“ в Созопол, но това е положението. Хотелчето е „бутик“. В този бутик ние сме наели стая, в която има място само за легло. Много беше интересно положението с разминаването и отварянето на двата куфара едновременно. Моят куфар-мида намери пристан под писалищната маса с телевизора (след като кошчето за боклук бе „изпидирано“ в банята), а куфарът на Гари зае стола. Онова ребро, което не се побра на стола, се облегна на самото легло от страната на Гари. Любимият мъж каза, че до този момент никога в живота си не е спал на едно легло с куфар и аз му вярвам.

Що се отнася до разминаването... ако единият от двамата отидеше в банята, то другият можеше свободно да клекне, стане и дори се обърне.

Закуските в „Монте Кристо“ включваха всичко, което сърцето на средностатистическия американец копнее да получи сутри, плюс солени и сладки палачинки. Гари наблегна на яйцата, аз на плодовете и палачинките. Персоналът млад и отзивчив. Фоайето чаровно. Наличието на асансьор бе абсолютен плюс за хотела, наред с факта, че „Монте Кристо“ се намираше едновременно и в стария град, и на хвърлей-разстояние от автобусната гара.

Преминаваме границата между Латвия и Литва без изобщо да усетим. От персоналните си монитори с картите и “your location” разбираме, че сме минали границата. Подобно беше и положението с прекосяването на границата между Естония и Латвия; никой не ни спря,

никой не ни поиска паспортите. Показахме ги на шофьора на автобуса преди да се качим и това беше.

Единадесета нота: Вилнюс-Варшава, 7 август

Аерогарата във Вилнюс е в ремонт, така че вариантите за придвижване до Варшава са или автобус до летището в Каунас и оттам самолет до Варшава, или направо автобус до Варшава. Девет часа. Може. За човек, който е пътувал от София до Франция с автобус от времето на соц-а, при това няколко пъти, девет часа в приличен автобус са направо песен. Гари не възрази. Музикант човек.

Вече четири часа се клатим в автобуса. Е, добре де, поклащаме се. Леко. Без кандилкане и клибуцкане. Автобусът е хубав. Ако човек си вземе кафе от кафе-машината, има всичките шансове да си го изпие. Пред нас седят двойка руснаци, които сякаш никога не са говорили през живота си и сега им е даден този единствен златен шанс, който те са решили да оползотворят до последен дъх. Сравнително млади са. От телефонния разговор на мъжа отпред с друг мъж разбирам, че онзи носел много на пиене, но предишната вечер в компанията им дошъл един друг, който можел да понесе още повече. Гласът отпред, ако би бил шлифован, би бил басо-профундо. Но не беше. Стържеше като кил на кораб в плитчините. Женският не се даваше и той. Само стърготини дето не хвърчаха. Е, добре де. „Родени на воденица“ – ето друг израз, без стърготините. Сега обаче ще ги игнорирам тез воденичари, че си имам моя си воденица и мое жито за мелене.

Единият следобед и вечер във Вилнюс стигнаха точно за да ни се прииска да дойдем тук отново. Старият град със стария университет с кривите улички с кипри кафенета е абсолютна дестинация за такива като нас. Апартаментът ни на улица „S Skapo“ 8 не е скъп, макар че е точно в стария град. Скрит е във вътрешен двор с дървена маса, навес, дарак и камина като в копривщенска къща. Направо плеснах с ръце като влязохме в дворчето и прегърнах Гари. Апартаментчето на първия етаж – просторно, до леглото се стига по дървена стълба, стълбата е удобна.

Не успяхме да видим вилнюския „Монмартър“, но влязохме в арт-музея. Просто музеят ни си изпречи на пътя по-напред, а денят и нощта, както и да ги разпъне човек, са все колкото са.

Специалната изложба беше озаглавена „Портрети и мода“. Видяхме и портретите, видяхме и модата през различните векове. Платна на редица големи майстори. Изпонасних каквото ме впечатли за да мога по-късно на спокойствие да си прочета за художниците. Имената, не ще и дума, не знам как е правилно да се изговорят. Изобщо за този език знам

твърде малко. Същата вечер по-късно, седейки на една маса с местни млади хора, разбираме, че латвийци и литовци могат да разпознаят какво едните казват на другите, но ако на масата има и естонци, тогава трябва да се премине на английски. Младите литовци не говорят руски така както го владеят техните родители. Не само защото не са го учили в училище. Просто не искат. Един местен младеж-продавач на сувенири ми отговори на въпроса как да стигнем до университета само когато го попитах на английски.

След като хвърлихме куфарите в Скапо (което не е работа за слабаци) и взехме големия чадър от хазайката, се отправихме към главната улица на стария град и скоро се вляхме в реката от туристи, местни хора и зяпачи. След музея решихме да видим дали сити-турбусовете още вървят и се запътихме към най-близката спирка. В този момент рукна дъжд. Валя, валя, наваля се. Поради дъжда направих само две снимки на вътрешния двор на университета; оказа се най-старият университет в Източна Европа (основан през 1579 <https://www.vu.lt/en/>). Няколко от портретите и скулптурите в галерията бяха всъщност на някои от първите професори на този университет. Малко видяхме от университетския комплекс, но и от малкото разбрахме, че си струва да се отдели време за по-дълга визита: [Ensemble of Vilnius University](#)

След дъжда пекна слънце. Духна вятър. Спря да духа. Пак пекна. Пак духна. После се затопли. Подминахме президентския дворец, нас пък ни подмина последното сити-турбусче. Всъщност спря, но с обяснението, че туровете приключват. Елате утре. Да, добре.

Така се озовахме пред най-голямата катедрала на Вилнюс. Като казвам голяма, имам предвид и значима. Прекрасен орган. Влизаме и органът засвирва. В катедралата – отделна малка зала, тежка и сребърна, много достолепна. Площадът – като и катедралата, кроен нещо и нашироко: [Vilnius Cathedral](#)

Излизаме с Гари от катедралата в пет без нещо за да стигнем до спирката, от която би трябвало да потеглят екскурзиите из града. Решили сме да проверим дали няма някоя друга хоп-он-хоп-оф компания, която е конкурентна на онази, която ни подмина. Вече имахме подобен опит в Стокхолм; и двете компании хоп-кащи, но едната червена, другата зелена и е добре да провериш на чия спирка чакаш. Тези бусове са „мега-туристически“ и не са нашето любимо транспортно средство, но абсолютно вършат работа, когато човек има само няколко часа и един чифт крака.

Ами... пишеше, че в неделите бусове тръгват от катедралата тръгват точно в пет. Не беше вярно. Гъбино, искаш ли да хванем едно такси и да обиколим из града. Искам. Такси. Ще можете ли? Ще мога. Местен ли сте? Местен. Английски? Ааа, по-добре руски. Добре, ще превеждам.

Човекът ни показва стария гейт на стария град, уличката с популярните кафета и ресторанти, после взе да кара, да кара да кара... Докато стигнахме до онова място извън града, което било любимото място на вилнювчани (нещо като Бояна за софиянци). Бояна можехме и да я пропуснем, но след нея, отново в сърцето на града, видяхме една прекрасна сграда, която оказа се, е музей на инквизицията... !?! Боже, Боже... Какво изглежда отвън, а какво е отвътре... Минаваме покрай впечатляваща катедрала: [St. Annes and Bernardine Church](#)

Моля, спрете. Искаме да слезем.

Ех, защо оставихме само един ден за Вилнюс...

Нашият шофьор на такси ни бе споменал иманата на два ресторанта, които всеки интересуващ се от етно-места би се радвал да посети. Избираме едното име. Питаме за посоката и тръгваме. Вървим, вървим. Не тази пресечка, ами онази, не напред, а още по-напред... Вече хем сме гладни, хем едва ходим. Намираме най-накрая адреса. Там наистина има ресторант, но името му е друго. Освен това отвън много-много не прилича на ресторант. Пред портата двойка приятни, интелигентни млади хора. Извинете, тук би трябвало да има ресторант с традиционна кухня, традиционна музика... Хм. Ооо, вие говорите за тъгъдъ and тъгъдъ (името на ресторанта)? Да, точно. За него. Вярно, че тук имаше подобен ресторант, но него отдавна го затвориха. В този момент дойде още една двойка приятели. Хенрикас, младият мъж с когото се заговорихме, предлага: „А защо не се присъедините към нас и да вечеряме заедно? Изкарахме чудна вечер в този (почти незабележим отвън) ресторант по старовремски тертип, в който Хенри и неговата годеница щяха да направят сватбения си обяд през октомври. Самата сватба пък щяла да бъде в онази достолепна малка зала в голямата катедрала (Нали я знаете? Да, знаем, знаем...). Приключваме с вечерята, плащаме и Хенри ни кани да посетим неговия офис. Офисът бил на две минути. Така се озоваваме в сградата на ордена (по-скоро фондацията) на Св. Казимир във Вилнюс и разбираме, че Хенри – Henrikas Armoška-Eismontas е всъщност неговият председател. Бащата на Хенри – предишният председател, пък бил музикант и композитор. Автор бил на десетки естрадни хитове. Пием чай, опитваме от шоколада и си говорим за дейността на ордена.

Св. Казимир (1458-1484) е светецът-патрон на Литва и на литвийската младеж. Самият Казимир умира на 25-годишна възраст. Редица сили и фактори впоследствие водят до канонизирането му, както и до издигането му в култ: [Sv. Kazimieras](#)

Прочитам после, че в Литва и Полша има „more than 50 churches named after St. Casimir, including [Church of St. Casimir, Vilnius](#) and [St. Kazimierz Church, Warsaw](#), and more than 50 churches in Lithuanian and Polish diaspora communities in America. Може и така да е. Сега по-скоро си мисля за търсенето на адреси с места, които (вече) не съществуват и

попадането на други адреси, места и хора, които си съществуват най-активно и предлагат различен поглед към света.

Ето това успяхме да си запечатим в албум: [Vilnius, Lithuania](#)

...

Вече сме във Варшава. Изтече деветият час. Десетият и той. На спирката ни чака Боряна. Която сама е герой.

Дванадесета нота: Варшава

Варшава... Колко мъка има в този град, Боже. Много са тежки раните от войната. И други рани има. И изглежда не зарастват.

Разходихме се из стария град. До Американското посолство – българското. Моята мила приятелка-домакин ми казва колко много се смяла на „Мисия Лондон“... Разпознавала била разни неща. А тя има опит.

Сега, като преглеждам тези записки, си мисля за това колко много неща съм написала, за които изобщо и не съм подозирала, че ще видят бял лист и колко други не съм, които би трябвало да бъдат самото сърце на пътеписа. За Упсала нещо да съм споменала? Май не. А за библиотеката на университета там? А как между едни речници и справочници в читалнята изскочи един български военен атлас... А за пътуването до Гамла-Упсала? А за органичния концерт в Упсала? Стокхолм май напълно съм го прескочила. А това си е голям скок. По-скоро много скокове. Стокхолм е град, построен върху острови. Не помня колко, но тук си прибирам един сайт за референции: <https://www.britannica.com/place/Stockholm>.

Ами то, или скачаш, или пишеш... Не може и двете. За Хелзинки нещо? Май нищо. Хелзинки имал бил, казват, много общо със Санкт Петербург ([NasamNatamHelzinki](#)) Е, и с Швеция. Може би. Донякъде. Атмосферата обаче на Санкт Петербург си е строго характерна.

Сега, каквото драснато-драснато. Щракнатото също е разказ, нали?

[Stockholm City Selection](#)

[Vasa Museum](#)

[Skansen Open Air Museum](#)

[Stockholm Art Museum Selection](#)

[Boat Ride to the Stockholm Islands](#)

[Stockholm History Museum](#)

[Uppsala](#)

[Uppsala Library](#)

[Gamla Uppsala](#)

[Helsinki](#)

[St. Petersburg](#)

[Pärnu](#)

[Warsaw](#)

Alion Baltic International Music Festival: two videos from the concert of Marco Mascagnia (Italy) and Michael Bulychev-Okser, piano (USA)

[PAGANINI – Sonata per la Grand Viola – MARCO MISCIAGNA](#)

[A.Rolla – Variazioni Brillanti op.13 \(MARCO MISCIAGNA,Viola\)](#)

